

ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Керівник секції: завідувач кафедри цивільного процесу,
доктор юридичних наук, професор Н. Ю. Голубєва

Секретар секції: доцент кафедри цивільного процесу,
кандидат юридичних наук, доцент І. М. Іліопол

ГОЛУБЄВА НЕЛЛІ ЮРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного процесу, професор кафедри цивільного права,
доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМ ЦПК, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬ ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

Відомо, що амбіційні плани запровадити ЄСІКС (Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему) «одним махом» (відразу у всіх судах та всіх модулів) не здійснилися. Навіть пандемія коронавірусу, хоч стала тригером для запровадження можливості участі у судових засіданнях дистанційно власними засобами з будь-якого приміщення, але інших проривів не було, навіть навпаки, був зроблений крок назад у ідеї електронної форми судових справ як єдиної та/чи основної.

Електронна справа як нова форма збирання та зберігання матеріалів судової справи була передбачена ч. 9 ст. 14 ЦПК. Тобто мала обов'язково формуватися справа в електронному вигляді. Це мала бути основна її форма (паперова форма не мала застосовуватися, коли запрацює ЄСІКС). До змін 2021 року ця ідея полягала в тому, що з дня повноцінного запровадження ЄСІКС справа мала розглядатися за матеріалами в паперовій формі тільки у разі неможливості розгляду справи судом в електронній формі з технічних причин більше п'яти днів. Всі подані документи у паперовому вигляді, мали переводитися в електронну форму та приєднуватися до матеріалів справи (яка має електронну форму). У користувача власного кабінету в ЄСІКС таким би чином був би забезпечений доступ до електронної справи (всіх матеріалів справи) цілодобовий, але тільки до тих справ, в яких він приймає участь. Готуючись до цих наведень, восени 2018 року суди України зробили кропітку роботу, скануючи тисячі сторінок справ, які розглядалися на той час в судах.

Але, 26 травня 2021 року набрав чинності Закон України № 1416-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи». Цим законом змінено, зокрема, і концепція щодо електронних справ, зокрема п. 9 ст. 14 ЦПК було змінено наступним чином: «9. Суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи у паперовій або електронній формі в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів)».

Таким чином, враховуючи технічну неготовність до новацій останнім часом було відступлено від цих амбіційних планів. У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 27 квітня 2021 року було з одного боку розблоковано впровадження ЄСІТС шляхом запуску тільки готових модулів, а з іншого боку – відмовились (маємо надію, що тимчасово) від ідеї електронної судової справи як основної її форми, що нами не підтримується, в першу чергу тому, що можливість ознайомитися з матеріалами справи у кабінеті користувача не можна бути реалізувати повністю та, взагалі, дійсно повноцінного електронного судочинства без електронної судової справи ми не отримаємо. Тим більше, все більше інформації до суду надходить в електронному вигляді та переведення цифрових файлів у папір виглядає вкрай марнотратно та несучасно.

Пропозиція 1. Вважаємо за потрібне наголосити про необхідність повернутися до попередньої редакції щодо форми судової справи. Це положення реалізує ідею електронного судочинства в чистому вигляді з формуванням електронної справи як єдиної форми судової справи (паперова, якщо така буде з яких причин створюватися – це її копія).

Ідея електронного судочинства фактично сьогодні обмежується тільки електронною подачею документів до суду, але подати документи можна й офлайн, це не така велика проблема. Громадяни по-справжньому оцінюють електронне судочинство, коли отримують можливість знайомитися зі справою дистанційно. Без електронної справи це неможливо. Україна ще десятки років буде йти до електронного судочинства без електронних судових справ. Існування паперової судової справи залишає навантаження на суд щодо роздрукування великого обсягу документів, а при поширенні ідеї обов'язкового застосування електронного судочинства для певної категорії осіб зробить це навантаження абсолютно непомірним та остаточно дискредитує її серед суддівського корпусу.

Пропозиція 2. Розширити коло осіб, які обов'язково реєструються ЄСІКС (додати до переліку у ч. 6 ст. 14 ЦПК банки, страхові компанії), адже банки та страхові компанії є професійними учасниками ринку, часто стають учасниками судових справ, одними з перших в діловій практиці перейшли на електронний документооборот та, переслідуючи ідею найширшого залучення осіб до системи електронного судочинства.

Частина 6 цієї статті не відповідає на основне питання, які наслідки наступають для осіб, зобов'язаних зареєструвати офіційні електронні адреси в ЄСІКС (зареєструватися в Електронному кабінеті), але не виконавши цей обов'язок.

Використання електронної форми подачі процесуальних документів в суд не є обов'язковою. Реєстрація в ЄСІТС не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі. Зв'язаність виключно електронною формою документообігу виникає, якщо особа подає позов, апеляційну чи касаційну скаргу в електронній формі, заяву про видачу судового наказу.

«Електронізація» українського судочинства відбувається набагато повільніше, ніж розраховувалось, що дещо дискредитувало саму ідею електронного судочинства в професійних колах. Тому необхідне більш швидке залучення до системи електронного судочинства більшої частини осіб, які є учасниками судових процесів. Практика інших країн показала, що обов'язкове використання інструментів електронного судочинства, без права подавати документи в суд у паперовому вигляді, сприяє більш швидкому прогресу в зазначеній сфері. Нові послуги повинні впроваджуватися повсюдно, а «паперове» провадження стати винятком. Електронне судочинство якщо не єдиний, то дуже важливий спосіб оптимізувати судочинство. Традиційне паперове судочинство виглядає марнотратно і нерозумно з точки зору збереження ресурсів. Судова система продукує величезну кількість документів, більшість з яких не мають цінності.

Країни, які успішно використовують електронне судочинство передбачають обов'язкове використання систем електронного судочинства, як правило щодо певної категорії справ. У запропонованій редакції щодо ідеї поступового переходу до справ, які мають обов'язково ініціюватися в електронному вигляді, пропонується використати не предметний, а суб'єктний критерій – всі особи зазначені у частині 6 ст. 14 ЦПК.

В Перехідних положення необхідно передбачити з якої дати діють зміни ч. 8 (щодо обов'язкової електронної подачі суб'єктами ч.6).

Пропозиція 3. Змінити ч. 8 ст. 14 ЦПК наступним чином: «Реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі, крім осіб зазначених у частині 6 цієї статті. У випадку витребування судом оригіналу доказу, він може бути поданий у паперовій формі».

У запропонованих змінах до частині 8 цієї статті фактично передбачаються наступні наслідки за нереєстрацію указаних в цієї частині осіб – неможливість подання до суду документів. Це буде найкращим чином стимулювати цих осіб до реєстрації в ЄСІКС.

Але все одно залишається відкритим питання нереєстрації в ЄСІКС осіб, які беруть участь у справі, але не подають ніяких документів до суду, та відносяться до категорій зазначених у частині 6 цієї статті, а тому суд не може направляти їм документи через ЄСІКС, тому пропонуються відповідні зміни до ст. 174, 183, 185, 187 ЦПК (обсяг цієї доповіді

не дає можливість навести їх запропонований зміст). Основна ціль – максимальне залучення до системи електронного судочинства.

Ключові слова: правосуддя, цивільне процесуальне законодавство, електронне судочинство, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.

Key words: justice, civil procedural legislation, electronic litigation, Unified Judicial Information and Telecommunication System.

АНДРОНОВ ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри цивільного процесу, доктор юридичних наук, професор*

ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ПОЗОВУ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У зв'язку з перебігом так званої «гарячої» фази війни в Україні все більш нагальним виглядає питання розширення засобів діджиталізації судочинства, адже це дає можливість учасникам судових процесів утриматись від зайвих поїздок до суду та від скупчень людей у залах судових засідань, що наразі може бути доволі небезпечним.

Як відзначено у ч. 2 ст. 14 ЦПК, позовні та інші заяви, скарги та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі в день надходження документів [1]. При цьому Єдина судова інформаційно-комунікаційна система відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції (ч. 4 ст. 14 ЦПК) [1].

Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 затверджено Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС). У газеті «Голос України» від 04.09.2021 № 168 (7668) Вищою радою правосуддя було опубліковано оголошення про початок функціонування трьох підсистем (модулів) ЄСІТС: Електронний кабінет, Електронний суд, Підсистема відеоконференцзв'язку.

Відповідно до п. 16 вищезазначеного Положення процесуальні документи та докази можуть подаватися до суду в електронній формі, а процесуальні дії – вчинятися в електронній формі виключно за допомогою ЄСІТС з використанням власного кваліфікованого електронного підпису, прирівняного до власноручного підпису, за винятком випадків, передбачених процесуальним законом [2].